

Oikeustapauskokoelma

UNIONIN YLEISEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kolmas jaosto)

11 päivänä heinäkuuta 2014*

Kilpailu — Kartellit tai muut yhteistoimintajärjestelyt — Parafiinivahamarkkinat — Raakaparafiinimarkkinat — Päätös, jolla todetaan EY 81 artiklan rikkominen — Hintojen vahvistaminen ja markkinoiden jakaminen — Sakkojen määrän laskennasta annetut vuoden 2006 suuntaviivat — Rikkomisen kesto — Yhdenvertainen kohtelu — Oikeasuhteisuus — Täysi harkintavalta

Asiassa T-540/08,

Esso Société anonyme française, kotipaikka Courbevoie (Ranska),

Esso Deutschland GmbH, kotipaikka Hampuri (Saksa),

ExxonMobil Petroleum and Chemical BVBA, kotipaikka Antwerpen (Belgia), ja

Exxon Mobil Corp., kotipaikka West Trenton, New Jersey (Yhdysvallat),

edustajinaan R. Subiotto, QC, asianajajat R. Snelders, L.-P. Rudolf ja M. Piergiovanni,

kantajina,

vastaan

Euroopan komissio, asiamiehenään F. Castillo de la Torre, avustajanaan barrister M. Gray,

vastaajana,

jossa on kyse [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/39.181 – Kynttilävahat) 1.10.2008 tehdyn komission päätöksen K(2008) 5476 lopullinen osittaisesta kumoamisvaatimuksesta ja kantajille määrätyn sakon määrän alentamisvaatimuksesta,

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja O. Czúcz (esittelevä tuomari) sekä tuomarit I. Labucka ja D. Gratsias,

kirjaaja: hallintovirkamies N. Rosner,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 21.3.2011 pidetyssä istunnossa esitetyn,

on antanut seuraavan

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

tuomion

Asian tausta ja riidanalainen päätös

1. Hallinnollinen menettely ja riidanalaisen päätöksen tekeminen

- 1 Euroopan yhteisöjen komissio totesi [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/39.181 – Kynttilävahat) 1.10.2008 tehdyllä päätöksellä K (2008) 5476 lopullinen (jäljempänä riidanalainen päätös), että nyt käsiteltävässä asiassa kantajina olevat Esso Deutschland GmbH, Esso Société anonyme française (jäljempänä Esso France), ExxonMobil Petroleum and Chemical BVBA (jäljempänä EMPC) ja Exxon Mobil Corp. (jäljempänä EMC) (jäljempänä yhdessä ExxonMobil tai ExxonMobil -konserni), olivat yhdessä muiden yritysten kanssa rikkoneet EY 81 artiklan 1 kohtaa ja Euroopan talousalueesta (ETA) tehdyn sopimuksen 53 artiklan 1 kohtaa osallistumalla kartelliin Euroopan talousalueen parafiinivahamarkkinoilla ja saksalaisilla raakaparafiinimarkkinoilla.
- 2 Riidanalainen päätös on osoitettu kantajien lisäksi seuraaville yhtiöille: ENI SpA, H&R ChemPharm GmbH, H&R Wax Company Vertrieb GmbH ja Hansen & Rosenthal KG, Tudapetrol Mineralölerzeugnisse Nils Hansen KG, MOL Nyrt., Repsol YPF Lubricantes y Especialidades SA, Repsol Petróleo SA ja Repsol YPF SA (jäljempänä yhdessä Repsol), Sasol Wax GmbH, Sasol Wax International AG, Sasol Holding in Germany GmbH ja Sasol Ltd (jäljempänä yhdessä Sasol), Shell Deutschland Oil GmbH, Shell Deutschland Schmierstoff GmbH, Deutsche Shell GmbH, Shell International Petroleum Company Ltd, The Shell Petroleum Company Ltd, Shell Petroleum NV ja The Shell Transport and Trading Company Ltd (jäljempänä yhdessä Shell), RWE Dea AG ja RWE AG (jäljempänä yhdessä RWE), sekä Total SA ja Total France SA (jäljempänä yhdessä Total) (riidanalaisen päätöksen ensimmäinen perustelukappale).
- 3 Parafiinivahat valmistetaan jalostamossa raakaöljystä. Niitä käytetään erilaisten tuotteiden, kuten kynttilöiden, kemikaalien, renkaiden ja ajoneuvoteollisuuden tuotteiden valmistuksessa sekä kumi-, pakkaus-, liima- ja purukumiteollisuudessa (riidanalaisen päätöksen neljäs perustelukappale).
- 4 Raakaparafiini on välttämätön raaka-aine parafiinivahojen valmistuksessa. Se on jalostuksen sivutuote, jota saadaan valmistettaessa perusöljyjä raakaöljystä. Sitä myydään myös loppuasiakkaille, esimerkiksi lastulevyjen valmistajille (riidanalaisen päätöksen viides perustelukappale).
- 5 Komissio aloitti tutkimuksensa sen jälkeen, kun Shell Deutschland Schmierstoff oli ilmoittanut sille 17.3.2005 päivätyllä kirjeellä kartellin olemassaolosta ja tehnyt sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa annetussa komission tiedonannossa (EYVL 2002, C 45, s. 3) tarkoitetun vapautushakemuksen (riidanalaisen päätöksen 72 perustelukappale).
- 6 Komissio teki 28.4. ja 29.4.2005 [EY] 81 ja [EY] 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1) 20 artiklan 4 kohdan mukaisesti tarkastuksia paikan päällä H&R/Tudapetrolin, ENI:n ja MOL:n toimitiloissa sekä Sasol-, ExxonMobil-, Repsol- ja Total-konsernien yhtiöille kuuluvissa toimitiloissa (riidanalaisen päätöksen 75 perustelukappale).
- 7 Komissio lähetti 29.5.2007 väitetiedoksiannon edellä 1 kohdassa mainituille yhtiöille, joihin myös kantajat lukeutuvat (riidanalaisen päätöksen 85 perustelukappale). Kantajat vastasivat väitetiedoksiantoon 21.8.2007 päivätyllä kirjeellä.
- 8 Komissio järjesti 10.12. ja 11.12.2007 kuulemistilaisuuden, johon kantajat osallistuivat (riidanalaisen päätöksen 91 perustelukappale).

- 9 Komissio katsoi riidanalaisessa päätöksessä sen käytettävissä olleiden todisteiden perusteella, että päätöksen adressaatit, jotka muodostivat parafiinivahojen ja raakaparafiinin tuottajien enemmistön Euroopan talousalueen sisällä, olivat osallistuneet yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan rikkomiseen, joka kattoi Euroopan talousalueen. Kyseinen rikkominen muodostui sopimuksista ja yhdenmukaistetuista menettelytavoista, jotka koskivat Euroopan talousalueen parafiinivaha-alaan vaikuttavaa hintojen vahvistamista ja kaupallisesti arkaluonteisten tietojen vaihtamista. RWE:n (sitemmin Shell), ExxonMobilin, MOL:n, Repsolin, Sasolin ja Totalin osalta kyseinen rikkominen koski myös asiakkaiden tai markkinoiden jakamista. RWE:n, ExxonMobilin, Sasolin ja Totalin osalta rikkominen koski lisäksi raakaparafiinin myyntiä loppukuluttajille Saksan markkinoilla (riidanalaisen päätöksen 2, 95 ja 328 perustelukappale sekä 1 artikla).
- 10 Rikkomista merkitsevät menettelytavat toteutuivat kilpailunvastaisissa kokouksissa, joita osanottajat kutsuivat ”teknisiksi kokouksiksi” tai joskus ”Blauer Salon” -kokouksiksi, ja ”raakaparafiinikokouksissa”, jotka oli omistettu erityisesti raakaparafiinia koskeville kysymyksille.
- 11 Nyt käsiteltävässä asiassa määrättyjen sakkojen määrä on laskettu asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta annettujen suuntaviivojen (EUVL 2006, C 210, s. 2; jäljempänä vuoden 2006 suuntaviivat) perusteella, jotka olivat voimassa silloin, kun väitetiedoksianto annettiin tiedoksi edellä 1 kohdassa mainituille yhtiöille.
- 12 Riidanalaisessa päätöksessä säädetään muun muassa seuraavaa:

”1 artikla

Seuraavat yritykset ovat rikkoneet [EY] 81 artiklan 1 kohtaa ja 1.1.1994 alkaen ETA-sopimuksen 53 artiklaa osallistumalla mainittuina ajanjaksoina jatkettuun sopimukseen ja/tai yhdenmukaistettuun menettelytapaan parafiinivaha-alalla yhteismarkkinoilla ja 1.1.1994 lähtien Euroopan talousalueella:

--

Esso Deutschland GmbH: 22.2. 2001–20.11.2003;

Esso Société anonyme française: 3.9.1992–20.11.2003;

ExxonMobil Petroleum and Chemical BVBA: 30.11.1999–20.11.2003;

Exxon Mobil [Corp.]: 30.11.1999–20.11.2003;

--

Mitä tulee seuraaviin yrityksiin, rikkominen koskee myös mainittujen ajanjaksojen osalta loppuasiakkaille Saksan markkinoilla myytyä raakaparafiinia:

--

Esso Deutschland GmbH: 22.2.2001–18.12.2002;

Esso Société anonyme française: 8.3.1999–18.12.2002;

ExxonMobil Petroleum and Chemical BVBA: 20.11.1999–18.12.2002;

Exxon Mobil [Corp.]: 20.11.1999–18.12.2002;

--

2 artikla

Edellä 1 artiklassa mainitusta rikkomisesta määrätään seuraavat sakot:

ENI SpA: 29 120 000 euroa;

Esso Société anonyme française: 83 588 400 euroa;

tästä määrästä yhteisvastuullisesti

ExxonMobil Petroleum and Chemical BVBA ja ExxonMobil Corporation 34 670 400 euroa, josta yhteisvastuullisesti Esso Deutschland GmbH:n kanssa 27 081 600 euroa;

Tudapetrol Mineralölerzeugnisse Nils Hansen KG: 12 000 000 euroa;

Hansen & Rosenthal KG yhteisvastuullisesti H&R Wax Company Vertrieb GmbH:n kanssa: 24 000 000 euroa,

tästä määrästä yhteisvastuullisesti

H&R ChemPharm GmbH:n kanssa 22 000 000 euroa;

MOL Nyrt.: 23 700 000 euroa;

Repsol YPF Lubricantes y Especialidades SA yhteisvastuullisesti Repsol Petróleo SA ja Repsol YPF SA:n kanssa: 19 800 000 euroa;

Sasol Wax GmbH: 318 200 000 euroa;

tästä määrästä yhteisvastuullisesti

Sasol Wax International AG:n, Sasol Holding in Germany GmbH:n ja Sasol Limitedin kanssa: 250 700 000 euroa;

Shell Deutschland Oil GmbH, Shell Deutschland Schmierstoff GmbH, Deutsche Shell GmbH, Shell International Petroleum Company Limited, The Shell Petroleum Company Limited, Shell Petroleum NV ja The Shell Transport and Trading Company Limited: 0 euroa;

RWE-Dea AG yhteisvastuullisesti RWE AG:n kanssa: 37 440 000 euroa;

Total France SA yhteisvastuullisesti Total SA:n kanssa: 128 163 000 euroa.”

2. Exxon-Mobilin sulautuminen ja kilpailusääntöjen rikkomisesta vastuuseen saattaminen riidanalaisessa päätöksessä

- ¹³ Exxon Corp. osti 30.11.1999 Mobil Corpin ja sen nimeksi tuli myöhemmin EMC (jäljempänä Exxon-Mobilin sulautuminen). Mobil Oil Françaisesta (jäljempänä Mobil France) tuli 6.5.2003 osa Esso Francea.

- 14 Komissio kuvasi ExxonMobil -konsernin eri yhtiöiden saattamista vastuuseen kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevistä toiminnasta muun muassa riidanalaisen päätöksen 348–352 perustelukappaleessa:

”6.2.2 ExxonMobil-konserni

(348) Päätöksen 4 luvussa on osoitettu, että ExxonMobil osallistui osallistumisajanjaksonsa aikana salaiseen yhteistyöhön Mobil [Francen] (ja [oikeudellisen seuraannon saajan]) työntekijöiden sekä Esso Deutschlandin välityksellä.

(349) Mobil [France] osallistui kartelliin useiden työntekijöidensä välityksellä rikkomisen alkamisesta [3.9.1992] lähtien siihen saakka, kunnes kartelli lakkasi olemasta, eli 6.5.2003 saakka. Esso Deutschland osallistui omien työntekijöidensä kautta vähintäänkin 22.2.2001 alkaen. Komissio aikoo ensinnäkin todeta näiden yritysten olevan vastuussa suorasta osallistumisestaan kartelliin.

--

(351) Mobil [France] sulautui [6.5.2003] [Esso Franceen --]

(352) Tästä seuraa, että [Esso Francen] on katsottava olevan vastuussa [Mobil Francen ennen 6.5.2003 harjoittamasta kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevistä toiminnasta].”

- 15 EMPC:n todettiin olevan vastuussa Exxon-Mobilin sulautumisesta alkaen, eli 30.11.1999 alkaen, sillä perusteella, että se oli Esso Deutschlandin ja Esso Francen emoyhtiö. EMC:n todettiin olevan vastuussa samasta ajankohdasta lähtien sillä perusteella, että se oli EMPC:n emoyhtiö (riidanalaisen päätöksen 535 ja 354 perustelukappale).

3. Kantajille määrätyn sakon määrän laskenta

- 16 Nyt käsiteltävässä asiassa komissio otti sakon laskennassa huomioon ExxonMobil-konsernin osuuden Euroopan talousalueella toteutuneen myynnin arvosta ja kertoi näin saadun määrän sitten kertoimella, joka heijastaa kunkin kantajan kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistumisen kestoa.
- 17 Komissio määrittä ensiksi parafiinivahojen ja raakaparafiinin vuosittaisen myynnin arvon. Parafiinivahojen osalta komissio otti vuosittaista keskiarvoa laskiessaan lähtökohdaksi ExxonMobil-konsernin tulot vuosilta 2000–2002. Raakaparafiinin osalta komissio otti vuosittaista keskiarvoa laskiessaan lähtökohdaksi ExxonMobil-konsernin tulot vuosilta 2000–2001. Tällä perusteella parafiinivahojen osalta määräksi tuli 19 790 382 euroa ja raakaparafiinin osalta 1 259 217 euroa. Näihin määriin sovellettiin rikkomisen vakavuuden perusteella 18 prosentin korotuskerrointa parafiinivahoille ja 15 prosentin kerrointa raakaparafiinille.
- 18 Tämän jälkeen komissio määrittä kantajien rikkomiseen osallistumisen keston parafiinivahojen ja raakaparafiinin osalta. Parafiinivahojen osalta komissio katsoi, että Esso Francen osallistumisajanjakso vastasi korotuskerrointa 11,5. Esso Deutschlandiin sovellettiin korotuskerrointa 3. EMPC:lle ja EMC:lle korotuskertoimiksi vahvistettiin 4.
- 19 Toiseksi komissio lisäsi vuoden 2006 suuntaviivojen 2 kohdan nojalla näihin määriin ns. osallistumismaksun määrän, joka oli 18 prosenttia parafiinivahojen myynnin arvosta ja 15 prosenttia raakaparafiinin myynnin arvosta.
- 20 Kolmanneksi olemassa ei katsottu olevan mitään lieventäviä tai raskauttavia olosuhteita. Näin ollen sakkojen määriä ei muutettu tällä perusteella.

- 21 Neljänneksi komissio katsoi, että ExxonMobil-konsernin suuren koon vuoksi oli aiheellista soveltaa varoittavassa tarkoituksessa määrättävää korotuskerrointa. Tämän vuoksi se sovelsi korotuskerrointa 2.
- 22 Viidenneksi komissio alensi sakon määrää 7 prosentilla kantajien toimittamien tietojen sekä sen yhteistyön perusteella, jota kantajat tekivät sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskeissa asioissa annetun komission tiedonannon puitteissa. Esso Francen sakkojen lopulliseksi määräksi vahvistettiin 83 588 400 euroa, josta 27 081 600 euroa yhteisvastuullisesti Esso Deutschlandin kanssa ja 34 670 400 euroa yhteisvastuullisesti EMPC:n ja EMC:n kanssa.

Oikeudenkäyntimenettely ja asianosaisten vaatimukset

- 23 Kantajat nostivat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 12.12.2008 toimittamallaan kannekirjelmällä nyt esillä olevan kanteen.
- 24 Unionin yleinen tuomioistuin (kolmas jaosto) päätti esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella aloittaa suullisen käsittelyn. Unionin yleisen tuomioistuimen työjärjestyksen 64 artiklassa tarkoitettuna prosessinjohtotoimena unionin yleinen tuomioistuin pyysi asianosaisia vastaamaan tiettyihin kysymyksiin ja esittämään tiettyjä asiakirjoja. Asianosaiset vastasivat pyyntöön asetetussa määräajassa.
- 25 Komissio vaati 10.2.2011 päivätyllä kirjeellään unionin yleistä tuomioistuinta poistamaan asiakirja-aineistosta kantajien kirjallisiin kysymyksiin antaman vastauksen tietyt kohdat. Kantajat vastustivat tätä vaatimusta. Unionin yleinen tuomioistuin (kolmas jaosto) liitti 3.5.2011 antamallaan määräyksellä vaatimuksen asiakysymykseen.
- 26 Asianosaisten suulliset lausumat ja niiden unionin yleisen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin antamat vastaukset kuultiin 21.3.2011 pidetyssä istunnossa.
- 27 Kun otetaan huomioon yhteydet asian T-541/08, Sasol ym. vastaan komissio, asian T-543/08, RWE ja RWE Dea vastaan komissio, asian T-544/08, Hansen & Rosenthal ja H&R Wax Company Vertrieb vastaan komissio, asian T-548/08, Total vastaan komissio, asian T-550/08, Tudapetrol vastaan komissio, asian T-551/08, H&R ChemPharm vastaan komissio, asian T-558/08, ENI vastaan komissio, asian T-562/08, Repsol YPF Lubricantes y especialidades ym. vastaan komissio ja asian T-566/08, Total Raffinage ja Marketing vastaan komissio, tosiseikkoihin ja esille nousevien oikeudellisten kysymysten samankaltaisuus, unionin yleinen tuomioistuin päätti julistaa tuomion nyt esillä olevassa asiassa vasta sen jälkeen, kun suulliset käsittelyt – joista viimeinen pidettiin 3.7.2013 – mainituissa liitännäisissä asioissa olisi pidetty.
- 28 Kantajat vaativat, että unionin yleinen tuomioistuin
- kumoaa riidanalaisen päätöksen osittain
 - alentaa niille määrätyn sakon määrää
 - velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.
- 29 Komissio vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin
- hylkää kanteen
 - velvoittaa kantajat korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Oikeudellinen arviointi

- 30 Kantajat esittävät kanteensa tueksi kaksi kanneperustetta. Ensimmäinen kanneperuste koskee oikeudellista virhettä Esso Francelle määrätyn sakon perusmäärän laskennassa, koska sakosta ei kantajien mukaan heijastu se seikka, ettei Exxon osallistunut kilpailusääntöjen rikkomiseen ennen sulautumista. Toinen kanneperuste koskee väitettyä virhettä kantajien parafiinivahoja koskeviin rikkomisiin osallistumisen päättymisajankohdan vahvistamisessa.
- 31 Unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että on syytä tarkastella ensiksi toista kanneperustetta.

1. Toinen kanneperuste, joka koskee väitettyä oikeudellista virhettä kantajien rikkomiseen osallistumisen päättymisajankohdan vahvistamisessa

Alustavat huomautukset

- 32 Kantajat katsovat, että komissio teki virheen todetessaan, että kantajien osallistuminen kilpailusääntöjen rikkomisen parafiinivahoja koskeviin kahteen ensimmäiseen osaan päättyi 20.11.2003. Kantajat korostavat, etteivät ne osallistuneet teknisiin kokouksiin 27. ja 28.2.2003 pidetyn kokouksen jälkeen.
- 33 Tältä osin komissio on todennut riidanalaisessa päätöksessä seuraavaa:

”(600) ExxonMobil ilmoittaa, että viimeinen kokous, johon yksi sen edustajista osallistui, on Münchenissä 27. ja 28.2. pidetty tekninen kokous. Vastauksena Sasolia edustavan [M:n] 15.1.2004 lähettämään kokouskutsuun – – ExxonMobilia edustava [Hu.] vastaa muun muassa seuraavaa: 'Esityslistalla olevilla asioilla vaikuttaa olevan merkitystä yrityksemme kannalta. Meistä vaikuttaa kuitenkin siltä, että tämä kilpailijoiden ryhmä kokoontuu ilman ammattijärjestön tukea eikä sillä näin ollen ole rakennetta eikä perussääntöä. Tämä tilanne häiritsee meitä ja haluaisimme ehdottaa, että nämä kokoukset järjestetään [European Wax Federationin] alaisuudessa joko teknisen komitean puitteissa tai erillisenä alakomiteana. Lakisääteisen ammattijärjestön tuen puuttuessa ExxonMobil ei osallistu tähän kokoukseen.' Tämä sähköpostiviesti lähetettiin 20.11.2003 Sasolia edustavalle [M:lle] ja viestikopiona [Hu:n] esimiehille ExxonMobilissa. ExxonMobilin mukaan komissiolla ei ole mitään todisteita siitä, että ExxonMobil olisi jatkanut osallistumistaan kyseiseen kilpailusääntöjen rikkomiseen tämän viestin lähettämisen jälkeen. Komission on myös katsottava, että tämän Sasolille (joka järjesti valtaosan teknisistä kokouksista) osoitetun sähköpostiviestin myötä ExxonMobil sanoutui julkisesti irti kartellista.

(601) Väitettä, jonka mukaan ExxonMobilin osallistuminen kilpailusääntöjen rikkomiseen päättyi 27. ja 28.2.2003 pidetyn teknisen kokouksen jälkeen, ei kuitenkaan voida hyväksyä. Osallistumisen lopettamiseksi ei riitä se, ettei osallistu kokouksiin. Oikeuskäytännössä edellytetty julkinen irtisanoutuminen on tapahtunut pelkällä [Hu:n] 20.11.2003 lähettämällä sähköpostiviestillä. Se, että ExxonMobil sai edelleen kutsuja teknisiin kokouksiin, osoittaa, etteivät muut osallistujat eikä erityisesti Sasol mieltänyt ExxonMobilin kokouksiin osallistumatta jättämistä tällaiseksi irtisanoutumiseksi, minkä vuoksi H lopulta lähettikin 20.11.2003 kyseisen sähköpostiviestin.”

- 34 Kantajat riitauttavat tämän arvioinnin. Ne väittävät, etteivät ne 27. ja 28.2.2003 pidetyn kokouksen – jossa kantajia teknisissä kokouksissa edustanut T ilmoitti virallisesti jättävänsä välittömästi tehtävänsä ExxonMobililla eikä ilmoittanut itselleen seuraajaa – jälkeen osallistuneen teknisiin kokouksiin eivätkä saaneet tietoa näiden kokousten tuloksista. Kantajien mukaan ei ole mitään todisteita, jotka osoittaisivat niiden saaneen T:n muihin tehtäviin siirtymisen ja sittemmin eläkkeelle jäämisen jälkeen tiedon siitä, että tämä oli aikaisemmin osallistunut kilpailusääntöjen rikkomiseen. Kantajat katsovat, että olemassa olevat todisteet päinvastoin osoittavat, että T tietoisesti salasi työtovereiltaan teknisten kokousten kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevän sisällön.

35 Kantajat väittävät näin ollen, että komission olisi pitänyt katsoa ExxonMobilin kartelliin osallistumisen päättymisajankohdaksi 28.2.2003 eli sen kokouksen ajankohta, johon T oli osallistunut, tai joka tapauksessa se ajankohta, jolloin T siirtyi toisiin tehtäviin Sasolin sisällä, eli 31.3.2003, taikka T:n eläkkeelle siirtymisajankohta eli 30.6.2003.

ExxonMobilin kartellin toiminnasta irtisanoutumisen tarpeellisuus konsernin rikkomiseen osallistumisen päättymisen määrittämiseksi

36 Kantajat esittävät, että komissio oli väärässä katsoessaan, että oikeuskäytännössä edellytettiin ExxonMobilin kartelliin osallistumisen päättymisen osoittamiseksi nyt käsiteltävässä asiassa irtisanoutumista kartellin toiminnasta.

37 Tämä väite on kuitenkin ristiriidassa oikeuskäytännön kanssa.

38 Unionin yleinen tuomioistuin on nimittäin todennut, että se, että yrityksen kartelliin kuulumisen oli päättyneet lopullisesti, voitiin todeta ainoastaan, jos yritys oli julkisesti sanoutunut irti kartellin sisällöstä (asia T-329/01, Archer Daniels Midland v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3255, 246 kohta ja asia T-446/05, Amann & Söhne ja Cousin Filterie v. komissio, tuomio 28.4.2010, Kok., s. II-1255, 241 kohta).

39 Tämä perustelu on näin ollen hylättävä.

Kartellin muiden jäsenten käsitys ExxonMobilin väitetystä irtisanoutumisesta

40 On korostettava, että oikeuskäytännön mukaan se, miten muut kartelliin osallistujat ymmärsivät asianomaisen yrityksen aikomuksen, on ratkaisevaa sen arvioimiseksi, onko viimeksi mainittu aikonut irtisanoutua lainvastaisesta sopimuksesta (asia C-510/06 P, Archer Daniels Midland v. komissio, tuomio 19.3.2009, Kok., s. I-1843, 120 kohta).

41 Kantajat väittävät tästä, että 27.–28.2.2003 pidetyssä kokouksessa T ilmoitti jättävänsä tehtävänsä eikä ilmoittanut itselleen seuraajaa tulevia kokouksia silmällä pitäen. Kantajat tukeutuvat lisäksi Shellin lausumaan, jonka mukaan sen jälkeen, kun T jätti tehtävänsä, Sasolin edustaja M ei enää lähettänyt hintojen korotuksia koskevia kirjeitä ExxonMobilille.

42 Aluksi todisteista, joihin voidaan tältä osin vedota, on todettava, että unionin oikeudessa vallitseva periaate on vapaan todistusharkinnan periaate (asia T-50/00, Dalmine v. komissio, 8.7.2004, Kok., s. II-2395, 72 kohta).

43 Kun on kyse erilaisen näytön merkityksestä todisteena, ainoa merkityksellinen arviointiperuste esitettyjen todisteiden harkinnassa on niiden luotettavuus (edellä 42 kohdassa mainittu asia Dalmine v. komissio, tuomion 72 kohta).

44 Todistelua koskevien yleisten sääntöjen mukaan asiakirjan uskottavuus ja siksi sen todistusarvo riippuu sen alkuperästä, laatimisolosuhteista, vastaanottajasta ja sisällöstä (yhdistetyt asiat T-25/95, T-26/95, T-30/95-T-32/95, T-34/95-T-39/95, T-42/95-T-46/95, T-48/95, T-50/95-T-65/95, T-68/95-T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95, Cimenteries CBR ym. v. komissio, tuomio 15.3.2000, Kok., s. II-491, 1053 ja 1838 kohta).

45 Lisäksi on muistutettava, että koska kilpailusääntöjen rikkomista merkitseviin menettelytapoihin ja sopimukseen osallistumista koskeva kielto sekä seuraamukset, joita sääntöjen rikkojille saattaa aiheutua, ovat hyvin tiedossa, on tavanomaista, että näihin menettelytapoihin ja sopimukseen liittyvät toimenpiteet toteutetaan vaivihkaa, että kokoukset pidetään salassa ja että niihin liittyvien asiakirjojen määrä pidetään mahdollisimman vähäisenä. Näin ollen komission ei voida edellyttää esittävän

asiakirjoja, jotka osoittavat nimenomaisesti kyseessä olevien toimijoiden välisen yhteydenpidon. Vaikka komissio löytäisi tällaisia asiakirjoja, nämä ovat normaalisti vain vaillinaisia ja hajanaisia, joten usein on välttämätöntä muodostaa kuva tietyistä yksityiskohdista päättelemällä (yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, Aalborg Portland v. komissio, tuomio 7.1.2004, Kok., s. I-123, 55–57 kohta; ks. myös yhdistetyt asiat T-44/02 OP, T-54/02 OP, T-56/02 OP, T-60/02 OP ja T-61/02 OP, Dresdner Bank v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3567, 64 ja 65 kohta).

- 46 Tätä oikeuskäytäntöä sovelletaan myös analogisesti siihen, miten muut kartelliin osallistujat mieltävät väitetyn julkisen irtisanoutumisen ja yrityksen kartelliin osallistumisen jatkumisen ajanjaksolla, jonka aikana kyseinen yritys ei ole läsnä kokouksissa. Muiden kartelliin osallistujien pitää nimittäin olla ottamatta kantaa siihen, miten ne mieltävät kartellin sellaisen jäsenen jatkuvan osallistumisen kartelliin, jonka edustaja ei osallistu tiettyihin kilpailusääntöjen rikkomista merkitseviin kokouksiin, tai tuottamatta tältä osin muita rikkomisen ajankohdalta peräisin olevia todisteita nimenomaan sen vuoksi, että kyseiset yritykset pyrkivät pidättäytymään kaikista nimenomaisista viittauksista kilpailusääntöjen rikkomista merkitseviin järjestelyihin pitääkseen niitä vastaan puhuvan näytön mahdollisimman vähäisenä. Se, miten muut kartelliin osallistuvat asian mieltävät, on näin ollen mahdollisesti pääteltävä erinäisistä aihetodisteista ja epäsuorista todisteista, joita komissiolla ja unionin yleisellä tuomioistuimella saattaa olla hallussaan.
- 47 Nyt käsiteltävässä asiassa unionin yleinen tuomioistuin katsoo asiakirja-aineistosta ilmenevien seikkojen perusteella, etteivät kartellin muut osallistujat mieltäneet, että ExxonMobil olisi julkisesti irtisanoutunut kartellista ennen 20.11.2003 päivättyä kirjettä.
- 48 Ensinnäkin – kuten komissio riidanalaisessa päätöksessä perustellusti totesi – Sasol jatkoi teknisiä kokouksia koskevien kutsujen lähettämistä 20.11.2003 saakka, jolloin Hu lähetti kirjeen, jossa todetaan, että ”lakisääteisen ammattijärjestön tuen puuttuessa ExxonMobil ei [osallistuisi] tähän kokoukseen”, ja jota komissio on pitänyt ExxonMobilin kartelliin osallistumisen päättymisajankohtana. Jos Sasol olisi katsonut, että T:n jätettyä tehtävänsä ExxonMobil ei enää kuulunut kartelliin, se ei olisi lähettänyt ExxonMobilille kutsuja enää 31.3.2003 jälkeen.
- 49 Lisäksi Sasolin komission tietojensaantipyyntöön 18.12.2006 antaman vastauksen mukaan T:n seuraajana toiminut Hu ei koskaan osallistunut teknisiin kokouksiin mutta hänellä oli ollut kahdenvälistä yhteydenpitoa ainakin Sasolin kanssa.
- 50 Toiseksi kantajat eivät voi pätevästi vedota Shellin 16.6.2006 antamaan lausumaan, jonka mukaan sen jälkeen, kun T jätti tehtävänsä, Sasolin edustaja M ei enää lähettänyt hintojen korotuksia koskevia kirjeitä ExxonMobilille. Kuten komissio perustellusti toteaa, tämä seikka saattaa selittyä myös sillä, että T:n jätettyä tehtävänsä S:llä ei ollut luottohenkilöä ExxonMobilissa. Näin ollen lausuma, johon kantajat viittaavat, ei osoita, että siinä, miten Shell mielsi ExxonMobilin jatkuvan osallistumisen kartelliin, olisi tapahtunut muutos. Missään tapauksessa mainittu lausuma ei millään tavoin vaikuta toteamukseen, jonka mukaan tekniset kokoukset järjestänyt Sasol mielsi ExxonMobilin edelleen kartellin jäseneksi, kuten edellä 48 ja 49 kohdassa esitetystä seikoista ilmenee.
- 51 On sitä paitsi muistutettava, että kyseinen yhtenä kokonaisuutena pidettävä, jatkettu ja monitahoinen kilpailusääntöjen rikkominen muodostui sopimuksista ja yhdenmukaistetuista menettelytavoista, jotka koskivat hintojen vahvistamista ja kaupallisesti arkaluonteisten tietojen vaihtamista, sekä asiakkaiden tai markkinoiden jakamisesta. Se seikka, ettei ExxonMobil enää saanut Shellin hintojen korotuksia koskevia kirjeitä, koskee yhtä ainoaa kilpailusääntöjen rikkomisen osaa eli valvontamekanismia, joka koski hintojen korotuksia, joista kartelliin osallistujat olivat teknisissä kokouksissa sopineet useita kertoja. Se, ettei Shell enää tiedottanut säännönmukaisesti ExxonMobilille uusista hinnoistaan, ei osoita, että muut kartelliin osallistujat olisivat mieltäneet tilanteen niin, ettei ExxonMobil enää katsonut aikaisempien tämän yhtenä kokonaisuutena pidettävän, jatkettun ja monitahoisien kilpailusääntöjen rikkomisen yhteydessä tekemiensä sitoumusten sitovan sitä.

- 52 Kolmanneksi Hu:n kunnian ja omantunnon kautta antamasta vakuutuksesta ilmenee, että tämä oli vastannut Sasolia edustavan M:n teknistä kokousta koskevaan kutsuun 26.6.2003 todeten, ettei ”aikataulujen päällekkäisyyksien” vuoksi voinut osallistua seuraavaan kokoukseen. Samoin 24.9.2003 pidettyä kokousta koskevaan kutsuun, joka tuli M:ltä 17.7.2003, Hu vastasi, että hän olisi syyskuun loppupuolella matkoilla ja että ”teknistä kokousta ei pitäisi siirtää [hänen vuokseen]”.
- 53 Myös nämä Hu:n reaktiot saattavat kyseenalaiseksi kantajien kannan, jonka mukaan ExxonMobilin miellettiin irtisanoutuneen kartellista T:n jätettyä tehtävänsä 31.3.2003. Ensinnäkin on niin, että elleivät muut osallistujat olisi enää pitäneet ExxonMobilia kartellin jäsenenä, sen edustajat eivät enää olisi saaneet sähköpostiviestejä, jotka koskivat seuraavan teknisen kokouksen ajankohdan vahvistamista. Toiseksi ei voida kohtuudella katsoa, että muiden kartelliin osallistujien keskuudessa ExxonMobilin olisi ymmärretty irtisanoutuneen kyseisestä kartellista, sillä se, että Hu sähköpostitse käydyssä viestienvaihdossa vetosi ”aikataulujen päällekkäisyyksiin”, kertoi asenteesta, joka antoi muille kartellin jäsenille sen kuvan, että hän oli avoin osallistumisen jatkamiselle.
- 54 Näin ollen on vahvistettava komission analyysi, jonka mukaan muut osallistujayritykset mielsivät ExxonMobilin kartellin jäseneksi 20.11.2003 saakka, koska tämä ei ollut julkisesti irtisanoutunut kyseisestä kartellista.

Se, etteivät ExxonMobilin työntekijät tienneet kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistumisesta T:n jätettyä tehtävänsä

- 55 Kantajat väittävät, ettei ExxonMobililta voida vaatia mitään julkista irtisanoutumista, koska ei ollut olemassa mitään todisteita siitä, että ExxonMobil olisi T:n jätettyä tehtävänsä tiennyt tämän aikaisemmasta osallistumisesta kilpailusääntöjen rikkomiseen, ja että olemassa olevat todisteet päinvastoin osoittavat, että T tietoisesti salasi teknisten kokousten kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevän sisällön työtovereiltaan.

Menettelyä koskevat kysymykset

- 56 On muistutettava, että komissio toimitti vastauskirjelmänsä liitteenä asiakirjatodisteita kumotakseen kantajien väitteet, joiden mukaan T oli ainoa ExxonMobilin työntekijä, joka tiesi sen osallistumisesta kyseiseen kilpailusääntöjen rikkomiseen.
- 57 Unionin yleisen tuomioistuimen esittämiin kirjallisiin kysymyksiin 21.12.2010 antamassaan vastauksessa kantajat esittivät yksityiskohtaisia huomautuksia vastauskirjelmän liitteenä olevista todisteista vaikka mainitut kysymykset eivät koskeneetkaan tätä seikkaa.
- 58 Ensinnäkin komissio vaati 10.2.2011 päivätyllä kirjeellään unionin yleistä tuomioistuinta poistamaan asiakirja-aineistosta kantajien kirjallisiin kysymyksiin antaman vastauksen tietyt kohdat, kun taas kantajat ilmaisivat 11.3.2011 päivätyssä kirjeessään vastustavansa kyseisen asiakirjan osittaista poistamista asiakirja-aineistosta.
- 59 Kuten komissio unionin yleisen tuomioistuimen kirjallisiin kysymyksiin antamassaan vastauksessa huomauttaa, on todettava, että kantajat eivät tyytyneet ainoastaan antamaan vastauksia unionin yleisen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin ja selittämään näiden vastausten asiayhteyttä vaan ne myös vastasivat komission vastauskirjelmässään esittämiin argumentteihin ja kirjelmän liitteenä oleviin todisteisiin.
- 60 On totta, ettei työjärjestyksessä määrätä kirjallisesta vastauksesta vastauskirjelmään. Koska unionin yleisellä tuomioistuimella ei kuitenkaan ollut tilaisuutta ratkaista kyseisen vastauksen kunkin kohdan tutkittavaksi ottamista koskevaa kysymystä ennen suullista käsittelyä, kantajille saattoi syntyä se

käsitys, että niiden vastaus liitettäisiin kokonaisuudessaan asiakirja-aineistoon, ja näin ollen ne saattoivat olla toistamatta istunnossa tiettyjä kohtia tästä vastauksestaan vaikka niillä olikin tähän mahdollisuus.

- 61 Unionin yleinen tuomioistuin katsoo myös, että kantajien huomautukset, jotka koskevat vastauskirjelmään liitettyjä todisteita, ovat hyödyllisiä riidan ratkaisemisen kannalta. Koska unionin yleinen tuomioistuin olisi voinut prosessinjohtotoimena kehottaa kantajia ottamaan kantaa kyseisiin todisteisiin, se voi prosessiekonomiaan liittyvistä syistä päättää pitää kyseiset huomautukset asiakirja-aineistossa.
- 62 Kun otetaan huomioon sekä oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuus että prosessiekonomia, unionin yleinen tuomioistuin päättää näin ollen hylätä komission vaatimuksen asiakirjan poistamisesta ja liittää kantajien unionin yleisen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin antamat vastaukset kokonaisuudessaan asiakirja-aineistoon.
- 63 Toiseksi kantajat toteavat kyseisessä unionin yleisen tuomioistuimen kirjallisiin kysymyksiin antamassaan vastauksessa, että komission olisi pitänyt perustella se, että se esitti vastauskirjelmänsä liitteenä olevat todisteet niin myöhään. Kantajat katsovat, että koska tällaisia perusteluja ei ole esitetty, mainitut todisteet on jätettävä tutkimatta.
- 64 Työjärjestyksen 48 artiklan 1 kohdan mukaan asianosaiset voivat vastauskirjelmässään vedota lisänäyttöön väitteidensä tueksi, mutta niiden on tällöin ilmoitettava syy, miksi näyttöön ei ole vedottu aikaisemmin.
- 65 Nyt käsiteltävässä asiassa on korostettava, että kantajat kehittivät ja perustelivat vastinekirjelmässään merkittävästi väitettään, jonka mukaan T:n jätettyä tehtävänsä ExxonMobil ei ollut tietoinen kartellista eikä kukaan sen työntekijöistä tiennyt kartellista mainitun ajankohdan jälkeen. Koska komissio viittasi näihin vastauskirjelmässä esitettyihin argumentteihin vastineensa liitteessä olevien todisteiden esittämisen yhteydessä, syyt sille, miksi komissio esitti mainitut todisteet ensimmäisen kerran vastauskirjelmässään, olivat selvästi ymmärrettävissä. Lisäksi on korostettava, että istunnossa komissio lisäksi selitti, että sen vastauskirjelmän liitteenä olevat todisteet esitettiin vastauksena kantajien vastineessaan ja sen liitteessä C 1 esittämiin argumentteihin.
- 66 Unionin yleinen tuomioistuin katsoo näin ollen, että komissio perusteli asianmukaisesti todisteiden esittämisen niin myöhään, ja että nämä todisteet on näin ollen otettava tutkittavaksi.

Asiakysymys

- 67 Kantajat viittaavat Hu:n – joka on ExxonMobilin työntekijä, jolle T kyseiseen aikaan raportoi – kunnian ja omantunnon kautta antamaan vakuutukseen. Kantajien mukaan Hu ilmoitti, että T oli kertonut hänelle Sasolin järjestämistä teknisistä kokouksista maaliskuun 2003 loppupuolella valmistautuessaan jättämään tehtävänsä, muttei kertonut, että kokouksissa keskusteltiin myös markkinoita koskevista kysymyksistä. Hu ilmoitti, ettei hän ollut nimennyt T:lle lainkaan seuraajaa mutta että hänen tarkoituksenaan oli aluksi ollut osallistua itse yhteen kyseisistä kokouksista, koska hän ei täysin ymmärtänyt, mistä näissä kokouksissa käydyissä teknisissä keskusteluissa oli kyse, ja koska hän halusi tarkistaa, ”kannattiko” ExxonMobilin jatkaa niihin osallistumista. Kantajat väittävät Hu:n korostaneen sitä seikkaa, ettei hänellä kyseiseen aikaan ollut ollut mitään syytä epäillä, että näiden kokousten sisältö merkitsisi kilpailusääntöjen rikkomista tai että T olisi osallistunut säännöllisesti kilpailusääntöjen rikkomista merkitseviin kokouksiin, joista Hu:n itsensä olisi pitänyt ExxonMobilin nimissä irtisanoutua.

- 68 On todettava, että vaikka unionin yleinen tuomioistuin on kantajien kirjallisiin kysymyksiin antamassa vastauksessa esitettyjen selitysten perusteella päättänyt olla ottamatta huomioon tiettyjä komission vastauskirjelmänsä liitteenä toimittamia todisteita, kantajien tosiseikkoja koskeva väite on suoraan ristiriidassa asiakirja-aineistoon sisältyvien seikkojen kanssa. Asiakirja-aineistosta nimittäin ilmenee, että Hu (Mobilin erityistuotejohtaja tiettyjen Euroopan unionin jäsenvaltioiden osalta vuosina 1996–2000 ja ExxonMobil-konsernin vahojen ja vahaemulsioiden myyntijohtaja useassa maanosassa vuodesta 2000 lähtien), jolle T riidanalaisella ajanjaksolla raportoi, tiesi ExxonMobilin osallistumisesta kilpailusääntöjen rikkomiseen.
- 69 Tästä on muistutettava, että Mobilia edustavan J:n 28.6.1999 usealle vastaanottajalle, joiden joukossa olivat muun muassa ExxonMobilia edustavat Hu ja P, lähettämän sähköpostiviestin, joka koski teknistä kokousta, joka oli tarkoitus järjestää 9.7.1999 Wienissä (Itävalta), mukaan ”[Sasolin edustaja Sü yritti] saavuttaa yhteisymmärryksen tuottajien välillä ja tarjoutui kiristämään tuotantorajoja markkinoillepääsyn esteiden luomiseksi” ja että ”Mobilin intressissä oli [hänen mielestään] lähtökohtaisesti tukea [Sü:n] lähestymistapaa” (riidanalaisen päätöksen 154 perustelukappale).
- 70 Hu myös ilmoitti 12.9.1997 lähettämällään sähköpostiviestillä vastaanottajille yrityksen sisällä aikomuksestaan soveltaa Sasolia edustavan Sü:n ilmoittamaa hinnankorotusta. ExxonMobilia edustava Su, joka oli yksi sähköpostiviestin vastaanottajista, totesi vastauksessaan seuraavaa:
- ”[K]iitos, hyvä uutinen. Kannustaisin/kannustaisimme muitakin noudattamaan tätä.”
- 71 Hu totesi P:lle ja ExxonMobilia edustavalle S:lle 10.10.2000 lähettämässään sähköpostiviestissä, että ”markkinat valmistautuvat 15 Saksan markan (DEM) hinnankorotukseen (vähimmäistaso 140 DEM) tammikuusta 2001 alkaen”. Unionin yleisen tuomioistuimen esittämiin kirjallisiin kysymyksiin antamassaan vastauksessa kantajat esittivät toisen selityksen, jonka mukaan Hu ei saanut tietoa suunnitellusta hinnankorotuksesta kilpailijoiltaan vaan muista lähteistä, erityisesti asiakkailtaan. Tällaista selitystä ei kuitenkaan voida hyväksyä. Ei nimittäin ole uskottavaa, että ExxonMobilin asiakkaat, joiden edun mukaista on hintojen säilyttäminen alhaisina, olisivat ilmoittaneet sille täsmällisen hinnankorotuksen määrän (ja vähimmäishintatason) yhdistettynä tarkkaan päivämäärään.
- 72 Hu ilmoitti ExxonMobilia edustavalle K:lle 13.11.2000 lähettämällään sähköpostiviestillä, että ”yleinen viesti Euroopan markkinoilla [oli] 15 prosentin korotus”.
- 73 Hu:n ExxonMobilia edustavalle P:lle 19.11.2000 lähettämä sähköpostiviesti, jonka otsikkona oli ”Vahojen hinnankorotus”, osoittaa, että Hu tiesi hintatietojen vaihtamisesta kilpailijoiden välillä. Kyseisen sähköpostiviestin mukaan ”[ExxonMobilia edustava C] [oli] jälleen [saanut] paljon tietoja (vahoja koskevat kirjeet; EWF, [Sü], Total).” Tämä sähköpostiviesti kuului sähköpostitse käytyihin keskusteluihin, joihin liittyi ExxonMobilia edustavan C:n aikaisempi sähköpostiviesti, jolla Hu:lle ilmoitettiin, että ”Total ja [Sasolia edustava Sü] [olivat lähettäneet] asiakkaille virallisen kirjeen (jonka [ExxonMobilin] asiakkaat [olivat] jo saaneet) tiedottaakseen näitä tulevasta hinnankorotuksesta 1.1.2001 alkaen” ja johon Hu vastasi sähköpostiviestillä ”Kiitos, [C], tiedän”.
- 74 Nämä asiakirjat osoittavat selvästi, että Hu oli tietoinen ExxonMobilin osallistumisesta kartelliin, sillä ne todistavat sen, että Hu sai kaupallisia tietoja muilta osallistujilta ja että ExxonMobil mukautti kaupallista käyttäytymistään näiden tietojen perusteella.
- 75 Unionin yleinen tuomioistuin katsoo, ettei Hu:n kunnian ja omantunnon kautta 6.8.2007 antamalla vakuutuksella voida asettaa kyseenalaiseksi edellä 74 kohdassa todettua. Kuten komissio totesi, tämä asiakirja on nimittäin laadittu kantajien etujen puolustamiseksi komissiossa sen jälkeen, kun kantajat olivat vastaanottaneet väitetiedoksiannon. Tarkastusten yhteydessä löytyneiden asiakirjojen todistusarvo on kuitenkin suurempi kuin sellaisten vakuutusten, jotka moitittujen yritysten edustajat tai aikaisemmat edustajat ovat laatineet in tempore suspecto ja joiden tarkoituksena on lieventää

näiden yritysten vastuuta (ks. vastaavasti asia T-59/02, Archer Daniels Midland v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3627, 277 kohta ja asia T-54/03, Lafarge v. komissio, tuomio 8.7.2008, 379 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

- 76 Lisäksi – kuten 10.10. ja 19.11.2000 lähetetyt sähköpostiviestit osoittavat (ks. edellä 71 ja 73 kohta) – Hu välitti riittävästi kilpailijoiden hintoja ja niiden kaupallista käyttäytymistä koskevia tietoja P:lle (Euroopan, Afrikan ja Lähi-idän alueen erikoistuotejohtaja), jotta viimeksi mainittu saattoi ymmärtää ExxonMobilin osallistuvan kilpailusääntöjen rikkomista merkitseviin menettelyihin. P työskenteli kuitenkin ExxonMobilin palveluksessa 2005 saakka.
- 77 Kantajat väittävät lopuksi, ettei unionin yleinen tuomioistuimien voi ottaa huomioon riidanalaisen päätöksen laillisuuden arvioinnissa edellä 69–73 kohdassa mainittuja asiakirjatodisteita, koska komissio toimitti ne vastauskirjelmänsä liitteenä ja niitä oli siten pidettävä liian myöhään toimitettuina todisteina.
- 78 Tätä argumenttia ei voida hyväksyä.
- 79 Ensinnäkin komissio viittaa riidanalaisen päätöksen 154 perustelukappaleessa edellä 69 kohdassa mainittuun asiakirjaan. Toiseksi kaikki edellä 69–73 kohdassa mainitut asiakirjat löydettiin ExxonMobilin tiloista ja ne lisäksi kuuluivat asiakirja-aineistoon, johon kantajilla oli oikeus tutustua hallinnollisen menettelyn aikana ja jonka sisältö oli siten kantajien tiedossa. Kyse ei näin ollen ole sellaisista uusista tiedoista, jotka komissio olisi esittänyt ensimmäisen kerran unionin yleisessä tuomioistuimessa. Kolmanneksi on korostettava, että väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa kantajat keskittyivät Hu:n unionin yleiselle tuomioistuimelle kunnian ja omantunnon kautta antamaan vakuutukseen, ja erityisesti vastineessaan ne kehittivät ja perustelivat merkittävästi väitettään, jonka mukaan T:n jätettyä tehtävänsä ExxonMobil ei ollut tietoinen kartellista eikä kukaan sen työntekijöistä tiennyt kartellista mainitun ajankohdan jälkeen. Komission puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen kuitenkin edellyttää, että se voi hylätä sellaiset tosiseikkoja koskevat väitteet, jotka kantajat ovat esittäneet unionin yleisessä tuomioistuimessa tukeutuen sellaisiin asiakirja-aineistoon kuuluviin seikkoihin, joihin niillä oli mahdollisuus tutustua komissiossa käydyn menettelyn aikana.
- 80 Kun otetaan huomioon edellä todettu, on hylättävä kantajien argumentti, jonka mukaan T:n jätettyä tehtävänsä ExxonMobil ei ollut tietoinen osallistumisesta kartelliin.
- 81 Neljänneksi kantajat väittävät, että T:n osallistumisella teknisiin kokouksiin ei ollut viimeisen sellaisen teknisen kokouksen, johon ne olivat osallistuneet – eli 27. ja 28.2.2003 pidetyn teknisen kokouksen – jälkeiseen aikaan kohdistuvia vaikutuksia.
- 82 Kun ensinnäkin otetaan huomioon edellä 74–80 kohdassa kehitellyt toteamukset, kantajien tältä osin esittämät argumentit on hylättävä siltä osin kuin kantajat tukeutuvat väitteeseen, jonka mukaan T oli ainoa ExxonMobilin työntekijä, joka oli tietoinen kyseisen yrityksen osallistumisesta kartelliin.
- 83 Toiseksi oikeuskäytännön mukaan vilpittömän kilpailijan menettelylle on ominaista se itsenäinen tapa, jolla se määrittelee yhteismarkkinoilla noudattamansa politiikan. Vaikka kyseinen yritys ei osallistuisikaan kartelliin toimintaan tietyn ajankohdan jälkeen, voidaan olettaa, että se on ottanut huomioon kilpailijoidensa kanssa jo vaihtamia tietoja määrittääkseen käyttäytymistään näillä markkinoilla (ks. vastaavasti asia C-49/92, komissio v. Anic Partecipazioni, tuomio 8.7.1999, Kok., s. I-4125, 121 kohta; asia C-199/92 P, Hüls v. komissio, Kok., s. I-4287, 162 kohta ja asia T-62/02, Pigments v. komissio, tuomio 29.11.2005, Kok., s. II-5057, 39 kohta).

- 84 Pelkästään se seikka, että ExxonMobil ei ole osallistunut teknisiin kokouksiin, jotka pidettiin 28.2. ja 20.11.2003 välisenä aikana, ei millään tavalla estänyt sitä käyttämästä kilpailijoidensa soveltamia hintoja koskevia tietoja, jotka se on saanut niiden kymmenien aikaisempien teknisten kokousten aikana, joihin se on osallistunut, eikä käyttämästä hyödykseen aikaisemmissa teknisissä kokouksissa tehtyjä sopimuksia markkinoiden ja asiakkaiden jakamisesta.
- 85 Komissio totesi näin ollen riidanalaisessa päätöksessä perustellusti, että kyseinen kantaja osallistui kartelliin 20.11.2003 saakka.
- 86 Edellä esitetyn perusteella kantajien toinen kanneperuste on hylättävä.

2. Ensimmäinen kanneperuste, joka koskee oikeudellista virhettä sillä perusteella, ettei sakon määrän laskennassa otettu huomioon sitä, ettei Exxon osallistunut kilpailusääntöjen rikkomiseen ennen sulautumista

- 87 Kantajat riitauttavat Esso Francelle määrätyn sakon määrän sillä perusteella, ettei se heijasta sitä seikkaa, ettei Exxon osallistunut kilpailusääntöjen rikkomiseen ennen Exxon-Mobilin sulautumista marraskuussa 1999.

Alustavat huomautukset

- 88 Vuoden 2006 suuntaviivojen 13 kohdan mukaan komissio käyttää sakon määrän määrittämiseen yleensä lähtökohtana yrityksen myyntiä sen ajanjakson viimeisenä täytenä vuotena, jona yritys osallistui rikkomiseen.
- 89 Nyt käsiteltävässä asiassa viimeinen rikkomisajanjakson täysi vuosi oli kartelliin sen loppuun saakka osallistuneiden yritysten osalta vuosi 2004 ja ExxonMobilin osalta vuosi 2002. Komissio ei kuitenkaan käyttänyt viitevuotena kartelliin osallistumisen viimeistä täyttä vuotta vaan otti vuonna 2004 tapahtuneen unionin laajentumisen vuoksi lähtökohtaksi osallistumisajanjakson viimeisten täyden kolmen vuoden aikana toteutuneen myynnin keskiarvon (riidanalaisen päätöksen 634 perustelukappale). Komissio laski kaikkien kartellin osallistujien osalta vuosittaisen myynnin keskiarvon osallistumisajanjakson viimeisten täyden kolmen vuoden ajalta.
- 90 Komissio myös hylkäsi kantajien väitetiedoksiantoon antamassa vastauksessa esittämän vaatimuksen, jonka mukaan oli otettava huomioon se seikka, ettei Exxon ollut osallistunut kyseiseen kilpailusääntöjen rikkomiseen ennen Exxon-Mobilin sulautumista, ja totesi seuraavaa:

”ExxonMobil vaatii, että komissio jakaa ExxonMobilin osallistumisajanjakson sulautumista edeltävään ajanjaksoon ja sulautumisen jälkeiseen ajanjaksoon ja ottaa huomioon ainoastaan Mobilin sulautumista edeltävän ajanjakson aikana toteutuneen myynnin, jotta päätös heijastaisi sitä seikkaa, ettei Exxon osallistunut kilpailusääntöjen rikkomiseen. ExxonMobil väittää, että komission olisi otettava vuoden 2002 sijaan huomioon se seikka, ettei Exxon osallistunut rikkomiseen vuoden 1992 ja 2000 välisenä aikana. Komissio ei ole tästä samaa mieltä. – – [Vuoden] 2006 suuntaviivoissa todetaan, että huomioon viitevuotena on lähtökohtaisesti otettava sen ajanjakson viimeinen täysi vuosi, jona yritys osallistui rikkomiseen, eli ExxonMobilin osalta vuosi 2002. ExxonMobil ei esitä mitään perusteluita, jotka selittäisivät, miksi näin ei pitäisi tehdä. Kun otetaan huomioon se seikka, että Exxon ja Mobil sulautuivat vuonna 1999, komissio ei näe mitään syytä sille, ettei huomioon otettaisi ExxonMobilin vuonna 2002 toteutuneen myynnin arvoa. Kuten 6.2.2. kohdassa on osoitettu [ks. riidanalaisen päätöksen 348–352 perustelukappale, joihin edellä 14 kohdassa viitataan], vastuu Mobilin osallistumisen perusteella liittyy ExxonMobilin osallistumisen perusteella syntyvään vastuuseen ja ExxonMobil on yritys, jolle sakko on määrätty, ja näin ollen huomioon on otettava ExxonMobilin myynnin arvo.”

- 91 Komissio otti edellä todetun perusteella sakon laskemiseksi huomioon ExxonMobil-konsernin myynnin arvon vuosina 2000–2002. Kaikkien kantajien – mukaan lukien Esso France – sakon määrä laskettiin tämän myynnin arvon perusteella.

Riidanalaisen päätöksen laillisuus

- 92 Kantajat väittävät, että komissio teki oikeudellisen virheen, kun se otti Esso Francelle määräämänsä sakon määrän laskennassa huomioon ExxonMobil-konsernin sulautumisen jälkeen toteutuneen myynnin arvon (vuosien 2000–2002 keskiarvo) ja kertoi tämän sitten niiden vuosien lukumäärällä, joiden aikana ainoastaan Mobil (Mobil Francen kautta, joka sittemmin sulautui Esso Franceen) osallistui kartelliin (vuodet 1992–1999), vaikkei Exxon tuolloin kuulunut konserniin.
- 93 Kantajien mukaan komissio määräsi näin ollen Esso Francelle saman sakon määrän kuin siinä tapauksessa, että Exxon olisi tosiasiassa osallistunut kyseiseen kilpailusääntöjen rikkomiseen sulautumista edeltäneiden hieman yli seitsemän vuoden ajan (1992–1999). Kantajat katsovat, että tämä lähestymistapa on ristiriidassa riidanalaisessa päätöksessä esitettyjen tosiseikkoja koskevien toteamusten kanssa. Lisäksi tällä loukataan niiden mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta sekä rikotaan asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 3 kohtaa ja vuoden 2006 suuntaviivoja.
- 94 Aluksi on todettava, että vuoden 2006 suuntaviivojen 6 kohdan mukaan rikkomiseen liittyvän myynnin arvon sekä rikkomisen keston katsotaan yhdessä muodostavan asianmukaisen vertailuarvon rikkomisen taloudellisen merkityksen ja kunkin rikkomiseen osallistuneen yrityksen suhteellisen osuuden selvittämiseksi.
- 95 Oikeuskäytännön mukaan on niin, että vaikka komissio voikin pääsääntöisesti ottaa myynnin arvoa laskiessaan viiteajanjaksoksi sen ajanjakson viimeisen täyden vuoden, jona yritys osallistui rikkomiseen, tämä ei tarkoita, että tällaista lähestymistapaa tulisi soveltaa aina. On nimittäin valittava laskentamenetelmä, jossa voidaan ottaa huomioon kunkin kyseessä olevan yrityksen koko ja taloudellinen vahvuus sekä sen rikkomisen laajuus, johon kukin niistä on syyllistynyt, suhteessa taloudelliseen tilanteeseen, sellaisena kuin tämä ilmeni kilpailusääntöjä rikottaessa (asia C-291/98, Sarrió v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok., s. I-9991 ja asia T-40/06, Trioplast Industrier v. komissio, tuomio 13.9.2010, Kok., s. II-4893, 92 kohta).
- 96 Kun määrättävien sakkojen suhteuttamiseksi toisiinsa on käytettävä perusteena useiden samaan kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistuneiden yritysten liikevaihtoa, huomioon otettava ajanjakso on rajattava siten, että saadut luvut ovat mahdollisimman vertailukelpoisia. Tästä seuraa, ettei tietty yritys voi vaatia, että komissio käyttää sen kohdalla perusteena muuta kuin yleisesti käytettyä ajanjaksoa, ainoastaan sillä edellytyksellä, että yritys näyttää toteen, että sen viimeksi mainittuna ajanjaksona saama liikevaihto ei erityisesti tähän yritykseen liittyvistä syistä osoita sen todellista kokoa ja taloudellista valtaa eikä kilpailusääntöjen rikkomisen laajuutta sen osalta (asia T-319/94, Fiskeby Board v. komissio, tuomio 14.5.1998, Kok., s. II-1331, 42 kohta).
- 97 Kantajat eivät kiistä sitä, että ExxonMobilin kartellin kohteena olevilla markkinoilla toteutunut liikevaihto ajanjaksolla 2000–2002 heijastaa oikealla tavalla kilpailusääntöjen rikkomisen laajuutta sen osalta ja sen suhteellista osuutta kartellissa sulautumista seuranneella ajanjaksolla eli marraskuun 1999 ja marraskuun 2003 välisenä aikana (neljä vuotta). Kantajat kuitenkin arvostelevat sitä, että tämän liikevaihdon perusteella laskettu liikevaihto kerrottiin Esson Francen osalta kertoimella 11,5 ja että komissio käytti näin ollen ExxonMobilin liikevaihtoa sulautumisen jälkeiseltä ajanjaksolta syyskuusta 1992 marraskuuhun 1999 (seitsemän ja puoli vuotta), jolloin ainoastaan Mobil osallistui kartelliin. Kantajien mukaan ExxonMobil-konsernin sulautumisen jälkeisen myynnin arvo ei heijasta Mobilin suhteellista osuutta rikkomisessa ajanjaksolla syyskuusta 1992 marraskuuhun 1999.

- 98 Komissio väittää, että ExxonMobilin myynnin keskiarvo ajanjaksolla 2000–2002 heijastaa oikealla tavalla ExxonMobilin suhteellista osuutta kartellissa merkittävällä osalla kyseisen kartellin kestosta – eli sulautumista seuranneella ajanjaksolla – ja että kyseiset luvut ovat siten edustavia. Komissio vetoaa lisäksi siihen seikkaan, että sillä on laajalti harkintavaltaa viiteajanjakson valinnassa, sekä tähän aiheeseen liittyvään oikeuskäytäntöön.
- 99 Oikeuskäytännön mukaan rikkomisen vakavuutta ja kestoja koskevat kriteerit jättävät komissiolle laajalti harkintavaltaa sakon määrän laskennassa, ja komissio voi niiden perusteella määrätä seuraamuksia ottaen huomioon kyseessä olevan käyttäytymisen lainvastaisuuden asteen (asia T-279/02, Degussa v. komissio, tuomio 5.4.2006, Kok., s. II-897, 76 kohta ja asia T-69/04, Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik v. komissio, tuomio 8.10.2008, Kok., s. II-2567, 37 kohta).
- 100 On lisäksi huomattava, että kun komissio vahvistaa nyt esillä olevassa asiassa vahvistettujen sakkojen kaltaisia sakkoja, sen on noudatettava yleisiä oikeusperiaatteita ja erityisesti yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta (edellä 99 kohdassa mainittu asia Degussa v. komissio, tuomion 77 ja 79 kohta ja edellä 99 kohdassa mainittu asia Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik v. komissio, tuomion 41 kohta).
- 101 Toiseksi oikeuskäytännön mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta loukataan, jos toisiinsa rinnastettavissa olevia tapauksia kohdellaan eri tavalla tai jos erilaisia tapauksia kohdellaan samalla tavalla, ellei tällainen kohtelu ole objektiivisesti perusteltua (asia 106/83, Sermide, tuomio 13.12.1984, Kok., s. 4209, 28 kohta ja asia T-304/02, Hoek Loos v. komissio, tuomio 4.7.2006, Kok., s. II-1887, 96 kohta).
- 102 Nyt käsiteltävässä asiassa ExxonMobil oli kuitenkin erilaisessa tilanteessa kuin muut kartelliin osallistuvat yritykset, koska lähes puoleen sen parafiinivahatuotannosta – eli Exxonin tuotantoon – kartelli ei vaikuttanut ennen vuonna 1999 tapahtunutta ExxonMobilin sulautumista. Komissio kuitenkin kohteli ExxonMobilia samalla tavalla kuin muita kartelliin osallistujia, sillä se otti lähtökohdaksi sen ajanjakson, jona ExxonMobil osallistui rikkomiseen, viimeisten kolmen vuoden aikana toteutuneen myynnin keskiarvon.
- 103 Komissio loukkasi näin ollen yhdenvertaisen kohtelun periaatetta.
- 104 Kolmanneksi on tutkittava yhdessä väitteitä, jotka koskevat asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 3 kohdan rikkomista ja suhteellisuusperiaatteen loukkaamista.
- 105 Asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 3 kohdan mukaan sakon suuruutta määritettäessä on otettava huomioon sekä rikkomisen vakavuus että sen kesto.
- 106 Oikeuskäytännön mukaan suhteellisuusperiaate edellyttää, että toimielinten säädöksillä, päätöksillä ja muilla toimenpiteillä ei saa ylittää niitä rajoja, jotka johtuvat siitä, mikä on tarpeellista niillä lainmukaisesti tavoiteltujen päämäärien toteuttamiseksi ja tähän soveltuvaa, eli silloin, kun on mahdollista valita usean tarkoituksenmukaisen toimenpiteen välillä, on valittava vähiten rajoittava, eivätkä toimenpiteistä aiheutuvat haitat saa olla liian suuria tavoiteltuihin päämääriin nähden (asia C-331/88, Fedesa ym., tuomio 13.11.1990, Kok., s. I-4023, 13 kohta; asia C-180/96, Yhdistynyt kuningaskunta v. komissio, tuomio 5.5.1998, Kok., s. I-2265, 96 kohta ja asia T-30/05, Prym ja Prym Consumer v. komissio, tuomio 12.9.2007, 223 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).
- 107 Menettelyissä, jotka komissio on pannut vireille määrätäkseen seuraamuksen kilpailusääntöjen rikkomisista, kyseisen periaatteen soveltaminen merkitsee sitä, että sakot eivät saa olla suhteettomia tavoiteltuihin päämääriin nähden eli kyseisten sääntöjen noudattamiseen nähden ja että yritykselle kilpailua koskevan rikkomisen perusteella määrätyn sakon määrän on oltava oikeassa suhteessa rikkomiseen nähden, kun tätä arvioidaan kokonaisuutena ottamalla huomioon muun muassa rikkomisen vakavuus ja sen kesto (ks. vastaavasti edellä 106 kohdassa mainittu asia Prym ja Prym

Consumer v. komissio, tuomion 223 ja 224 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Suhteellisuusperiaate merkitsee erityisesti, että komission on vahvistettava sakko suhteessa rikkomisen vakavuuden arvioimiseksi huomioon otettuihin seikkoihin ja että sen on tältä osin sovellettava näitä seikkoja johdonmukaisesti ja objektiivisesti perustellulla tavalla (asia T-43/02, Jungbunzlauer v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3435, 226–228 kohta ja edellä 38 kohdassa mainittu asia Amann & Söhne ja Cousin Filterie v. komissio, tuomion 171 kohta).

- 108 On muistutettava, että vuoden 2006 suuntaviivojen 6 kohdan mukaan ”rikkomiseen [liittyvän myynnin arvon] sekä rikkomisen keston katsotaan yhdessä muodostavan asianmukaisen vertailuarvon rikkomisen taloudellisen merkityksen ja kunkin rikkomiseen osallistuneen yrityksen suhteellisen osuuden selvittämiseksi”. Tällaiseen säännökseen sisältyy perustelu komission näiden suuntaviivojen nojalla soveltamalle yleiselle menetelmälle, jossa tietty osa viiteajanjaksolla toteutuneen myynnin arvosta (nyt käsiteltävässä asiassa 18 prosenttia parafinivahojen osalta) kerrotaan rikkomiseen osallistumisen vuosien lukumäärällä.
- 109 Se seikka, että tämän menetelmän mukaan perusmäärä on aritmeettisesti suhteessa rikkomiseen osallistumisen keston (paitsi se pieni osa, joka koostuu ns. osallistumismaksusta), osoittaa, että vuoden 2006 suuntaviivojen rakenteessa myynnin arvon ja rikkomisen keston on yhdessä muodostettava asianmukainen vertailuarvo koko rikkomisen keston nähden eikä ainoastaan osallistumisajanjakson viimeiseen täyteen vuoteen tai osallistumisen ”merkittävään osaan” nähden. Sama päätelmä on tehtävä sen edellä 95 kohdassa mainitun oikeuskäytännön perusteella, jonka mukaan on valittava laskentamenetelmä, jossa voidaan ottaa huomioon kunkin kyseessä olevan yrityksen koko ja taloudellinen vahvuus sekä kunkin niistä suorittaman rikkomisen laajuus suhteessa taloudelliseen tilanteeseen, sellaisena kuin tämä ilmeni kilpailusääntöjä rikottaessa.
- 110 Sakon perusmäärä, joka on laskettu viiteajanjakson aikana toteutuneen myynnin arvon perusteella ja kerrottu rikkomisen keston perustuvalla kertoimella, muodostaa kuitenkin asianmukaisen vertailuarvon, joka heijastaa taloudellista tilannetta koko rikkomisen keston ajalta, ainoastaan, jos sen lähtökohtana oleva arvo – eli myynnin arvo – edustaa edes suurin piirtein koko rikkomisen kesto.
- 111 Komissiolla sakon määrän laskennassa oleva liikkumavara mahdollistaa toki sen, että komissio voi tavanomaisissa olosuhteissa ottaa viiteajanjaksona huomioon sen ajanjakson, jona yritys osallistui rikkomiseen, viimeisen täyden vuoden. Tällainen yleisratkaisu on nimittäin perusteltu, koska komissio voi tämän liikkumavaransa vuoksi olla ottamatta huomioon myynnin arvon vaihtelua rikkomisen keston vuosien aikana ja koska myynnin arvon kasvu voi olla syntynyt itse kartellin tuloksena.
- 112 Siinä tapauksessa, että kartellin aikana on tapahtunut sulautuminen, jota ennen ainoastaan yksi sulautuman osapuolista osallistui tähän kartelliin, sulautuman kautta syntyneen yksikön koko viimeisen osallistumisvuoden aikana toteutuneen myynnin arvo, joka on kerrottu paitsi niiden osallistumisvuosien lukumäärällä, jona sulautuman kautta syntynyt yksikkö osallistui kartelliin, myös niiden osallistumisvuosien lukumäärällä, jona sulauman tietty osapuoli osallistui yksin tähän kartelliin, ei kuitenkaan voi muodostaa ”asianmukaista vertailuarvoa rikkomisen taloudellisen merkityksen ja kunkin rikkomiseen osallistuneen yrityksen suhteellisen osuuden selvittämiseksi”. Jos komissio kertoo sulauman kautta syntyneen yksikön myynnin arvon myös niiden vuosien lukumäärällä, jona ainoastaan yksi sulauman osapuolista osallistui kilpailusääntöjen rikkomiseen, se korottaa keinotekoisesti sakon perusmäärää tavalla, joka ei heijasta taloudellista tilannetta sulautumista edeltäneinä vuosina.
- 113 Näin kuitenkin tapahtui nyt käsiteltävässä asiassa, kun komissio laski Esson Francen sakon perusmäärän kertomalla ExxonMobilin ajanjaksolla vuodesta 2000 vuoteen 2002 toteutuneen myynnin arvon sellaisten vuosien lukumäärällä, johon sisältyi vuosia, joiden aikana ainoastaan Mobil osallistui kartelliin (1992–1999). Tällä tavoin saatu sakon perusmäärä ei ole oikeassa suhteessa rikkomisen

- vakavuuteen nähden, sillä se ei heijasta asianmukaisella tavalla sen rikkomisen taloudellista merkitystä, johon Mobil France syyllistyi ennen sulautumistaan, eikä kyseisen yrityksen suhteellista osuutta kartellissa.
- 114 Komissio rikkoi näin ollen asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 3 artiklaa ja loukkasi suhteellisuusperiaatetta.
- 115 Edellä 103–114 kohdassa kehitetyt toteamukset ei voida saattaa kyseenalaisiksi komission muilla perusteluilla.
- 116 Komissio väittää ensinnäkin ottaneensa Exxon-Mobilin sulautumisen huomioon sakon määrää laskiessaan, koska sen käyttämät kertoimet heijastivat lyhyempää rikkomisen kestoja kuin Esso Deutschlandiin, EMC:hen ja EMPC:hen sovelletut kertoimet.
- 117 On kuitenkin todettava, että ExxonMobilin myynnin arvo, jonka komissio otti huomioon Esso Francelle määrätyn sakon määrän laskennassa, sisältää Exxonilta siirtyneen ns. vedyllä kovetettuja vahoja koskevan liiketoiminnan, johon kartelli ei vaikuttanut ennen Exxon-Mobilin sulautumista.
- 118 Tämä argumentti on näin ollen hylättävä.
- 119 Toiseksi on tarkasteltava komission perusteluja, jotka koskevat alaan liittyvää oikeuskäytäntöä.
- 120 Ensinnäkin komissio tukeutui istunnossa asioissa Siemens ja VA Tech Transmission & Distribution vastaan komissio (yhdistetyt asiat T-122/07-T-124/07) 3.3.2011 annettuun tuomioon (Kok., s. II-793, 124 ja 127 kohta), jossa unionin yleinen tuomioistuin vahvisti komission lähestymistavan, jonka mukaan lähtökohdaksi otettiin Reyrolle Ltd:n, Schneider Electric High Voltage SA:n (jäljempänä SEHV) ja Nuova Magrini Galileo SpA:n (jäljempänä Magrini) sulautumisen kautta syntyneen yksikön koko kilpailusääntöjen rikkomisen keston aikana toteutuneen myynnin keskiarvo sakon perusmäärän laskemiseksi kaikille näille yhtiöille, vaikka niiden sulautuminen oli tapahtunut vasta kaksi vuotta niiden kyseiseen rikkomiseen osallistumiseen alkamisen jälkeen.
- 121 Tästä on riittävää todeta – kuten kantajat perustellusti ovat huomauttaneet –, että Reyrolle, SEHV ja Magrini olivat osallistuneet kartelliin erikseen ennen sulautumistaan (edellä 120 kohdassa mainittu asia Siemens ja VA Tech Transmission & Distribution v. komissio, tuomion 19 kohta), toisin kuin Exxon nyt käsiteltävässä asiassa. Unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että tämä seikka on erittäin merkittävä tosiseikkoja koskeva ero, minkä vuoksi komissio ei voi tehokkaasti vedota kyseisessä asiassa annettuun tuomioon nyt käsiteltävässä asiassa.
- 122 Toiseksi komissio tukeutuu asiassa Akzo Nobel vastaan komissio (T-175/05) 30.9.2009 annettuun tuomioon (139–146 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa), joka samaten koskee kartellia, jonka aikana kantajat olivat ostaneet yhtiön, joka ei ollut osallistunut kartelliin ennen kyseistä keskittymään.
- 123 On palautettava mieliin edellä 122 kohdassa mainitussa asiassa Akzo Nobel ym. vastaan komissio (ns. monokloorietikkahappotapaus), jossa komissio sovelsi asetuksen N:o 17/15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta annettuja suuntaviivoja (EYVL 1998, C 9, s. 3; jäljempänä vuoden 1998 suuntaviivat), annetun tuomion sanamuoto.
- 124 Edellä 122 kohdassa mainitussa asiassa Akzo Nobel ym. vastaan komissio annetun tuomion 143 kohdassa todettiin, että viitevuonna eli todetun rikkomisajanjakson viimeisenä täytenä vuonna toteutuneen liikevaihdon huomioon ottaminen mahdollisesti kunkin yrityksen koon ja taloudellisen vahvuuden arvioimisen sekä rikkomisen laajuuden arvioimisen kunkin yrityksen osalta, koska näillä seikoilla on merkitystä arvioitaessa kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta.

- 125 Kyseisessä tuomiossa vahvistettiin tämän jälkeen komission analyysi, jonka perusteella Akzo Nobel luokiteltiin kilpailusääntöjä rikkoneiden yritysten ensimmäiseen luokkaan, jonka osalta sakon perusmääräksi vahvistettiin 30 miljoonaa euroa, ja Hoechst, joka oli valtaosan rikkomiseen osallistumisajastaan (1984–1994) suurin monokloorietikkahapon tuottaja, luokiteltiin toiseen luokkaan, jonka osalta sakon perusmääräksi vahvistettiin 21 miljoonaa euroa. Akzo oli näet osallistunut kartelliin vuosina 1984–1999 mutta siitä tuli suurin monokloorietikkahapon tuottaja – Hoechstin jäädessä toiseksi suurimmaksi – vasta vuonna 1994, kun se sulautui yhteen Nobel Industrierin, joka oli osallistunut kartelliin vuodesta 1993 lähtien, kanssa.
- 126 Tästä on todettava, että komission vuoden 2006 suuntaviivojen nojalla soveltama yleinen lähestymistapa poikkeaa olennaisesti vuoden 1998 suuntaviivojen nojalla sovelletusta lähestymistavasta.
- 127 Vuoden 1998 suuntaviivoihin ei näet sisältynyt mitään sellaista säännöstä, jonka perusteella komission olisi ollut pakko ottaa huomioon kyseisten yritysten myynnin arvo kartelliin kohteena olevilla markkinoilla. Sakon laskentapohja oli vahvistettava rikkomisen vakavuuden, ”sen todellisen taloudellisen kapasiteetin, joka on muille talouden toimijoille ja erityisesti kuluttajille vahinkoa aiheuttaviin rikkomuksiin syylistyneille”, ”rikkomusten tapauskohtaisen painoarvon ja siten kunkin yrityksen rikkomisen todellisen vaikutuksen kilpailuun” perusteella siten, että sakko on kyseiselle yritykselle ”riittävän varoittava”.
- 128 Näin ollen vuoden 1998 suuntaviivoissa jätetään komissiolle selvästi laajempi harkintavalta sakon laskentapohjan määrittämisessä, mikä usein tapahtuu jakamalla kartelliin osallistuvat yritykset eri luokkiin muun muassa niiden markkinaosuuksien perusteella. Vuoden 2006 suuntaviivoissa komissio sitä vastoin veloitetaan soveltamaan menetelmää, jossa sakon perusmäärä on aritmeettisesti suhteessa myynnin arvoon nähden, koska kyseinen määrä lasketaan ”osuutena myyntiarvosta, joka määritetään rikkomisen vakavuuden perusteella ja kerrotaan niiden vuosien lukumäärällä, joina rikkominen tapahtui”, johon lisätään ns. osallistumismaksua vastaava määrä, joka on 15–25 prosenttia myynnin arvosta, millä on tarkoitus ehkäistä yritysten osallistumista kaikkein vakaviimpiin sopimuksiin.
- 129 Tästä seuraa, että edellä 122 kohdassa mainitussa asiassa Akzo Nobel ym. vastaan komissio annetussa tuomiossa vuoden 1998 suuntaviivojen soveltamisen perusteella omaksuttua ratkaisua ei voida soveltaa nyt käsiteltävään asiaan, kun otetaan huomioon komission riidanalaisessa päätöksessä vuoden 2006 suuntaviivojen perusteella soveltama menetelmä.
- 130 Kun otetaan huomioon edellä todettu, on hyväksyttävä ensimmäinen kanneperuste ja kumottava riidanalainen päätös Essoa Francea koskevilta osin parafiinivahojen myynnin arvon laskemisen osalta, eikä ole tarpeen tutkia kantajien muita argumentteja. Tämän vaikutuksia sakon määrän määrittämiseen tarkastellaan jäljempänä 134 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa.
- 131 Kanne on hylättävä muilta osin.

3. Täyden harkintavallan käyttäminen ja sakon lopullisen määrän vahvistaminen

- 132 On muistutettava, että komission tekemien päätösten laillisuusvalvontaa täydentää täysi harkintavalta, joka on myönnetty unionin tuomioistuimille asetuksen N:o 1/2003 31 artiklassa EY 229 artiklan mukaisesti. Tämän harkintavallan nojalla unionin yleinen tuomioistuin voi täten paitsi pelkästään tutkia seuraamuksen laillisuuden myös korvata komission arvioinnin omallaan ja siten poistaa määrätyn sakon tai uhkasakon taikka alentaa tai korottaa sen määrää. Perussopimuksissa määrätty valvonta merkitsee siis unionin perusoikeuskirjan 47 artiklaan sisältyvän tehokkaan oikeussuojan periaatteen mukaisesti sitä, että unionin tuomioistuimet harjoittavat sekä oikeudellisiin seikkoihin että tosiseikkoihin kohdistuvaa valvontaa ja että niillä on toimivalta arvioida todisteita, kumota

riidanalainen päätös tai muuttaa sakkojen määrää (ks. vastaavasti asia C-3/06 P, Groupe Danone v. komissio, tuomio 8.2.2007, Kok., s. I-1331, 60–62 kohta ja asia T-368/00, General Motors Nederland ja Opel Nederland v. komissio, tuomio 21.10.2003, Kok., s. II-4491, 181 kohta).

- 133 Näin ollen unionin yleisen tuomioistuimen on täyttä harkintavaltaa käyttäen arvioitava ratkaisunsa antamishetkellä, heijastaako kantajalle määrätyn sakon määrä oikealla tavalla kyseessä olevan rikkomisen vakavuutta ja kestoja siten, että kyseiset sakot ovat oikeassa suhteessa asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 3 kohdassa säädettyihin kriteereihin nähden (ks. vastaavasti asia T-156/94, Aristrain v. komissio, tuomio 11.3.1999, Kok., s. II-645, 584–586 kohta ja asia T-220/00, Cheil Jedang v. komissio, tuomio 9.7.2003, Kok., s. II-2473, 93 kohta). On kuitenkin korostettava, ettei täyden harkintavallan käyttö vastaa viran puolesta suoritettavaa valvontaa, ja muistutettava, että menettely unionin tuomioistuimissa on kontradiktorista.
- 134 Edellä 103–114 kohdassa todettujen lainvastaisuuksien, joihin komissio on syyllistynyt, korjaamiseksi laskennan lähtökohdaksi on otettava eri arvot ExxonMobilin sulautumista edeltävältä ja sitä seuraavalta ajanjaksolta.
- 135 Esso Francen osallistumista kilpailusääntöjen rikkomiseen ajanjaksolla 3.9.1992–29.9.1999 koskevilta osin huomioon on vuotta 1999 koskevien tietojen puuttuessa otettava Esso Francen vuonna 2000 toteutuneen myynnin arvo, joka on kerrottava kertoimella 7,5, jotta tämä heijastaa kyseisen yrityksen osuutta tästä rikkomisesta.
- 136 Esso Francen osallistumista kilpailusääntöjen rikkomiseen ExxonMobilin sulautumisen jälkeen eli ajanjaksoa 30.11.1999–20.11.2003 koskevilta osin huomioon on otettava komission riidanalaisessa päätöksessä määrittämä ExxonMobil-konsernin vuosina 2000–2002 toteutuneen myynnin keskiarvo. Tämä määrä on kyseisen yrityksen rikkomisen keston huomioon ottamiseksi kerrottava korotuskertoimella 4.
- 137 Muut sakon määrän laskennassa käytettävät muuttujat pysyvät muuttumattomina. Unionin yleinen tuomioistuin toteaa erityisesti, että vuoden 2006 suuntaviivojen 30 kohdan nojalla komissio sovelsi varoittavan vaikutuksen vuoksi ExxonMobil-konsernin merkittävän koon perusteella korotuskerrointa 2, jonka se oli vahvistanut ottamalla huomioon pelkästään ExxonMobilin myynnin arvon ja kokonaisliikevaihdon välisen suhteen niin, että samalla varmistettiin oikeasuhteisuus muihin kartellin osallistujayrityksiin sovellettuihin korotuskertoimiin nähden ja että sakon määrälle ei vahvistettu vähimmäismäärää varoittavan vaikutuksen perusteella (ks. riidanalaisen päätöksen 712 ja 713 perustelukappale). Näissä olosuhteissa ja kun vastakkaiseen suuntaan vaikuttavia argumentteja ja seikkoja ei ole, unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että on meneteltävä samalla tavoin ja siis ExxonMobil-konsernin koon vuoksi sovellettava Esso Francelle määrätyn sakon perusmäärään korotuskerrointa 2, sellaisena kuin se on edellä 135 ja 136 kohdassa kuvatun menetelmän mukaan laskettuna. Tästä seuraa, että riidanalaisen päätöksen 2 kohdassa Esso Francelle määrätyn sakon määräksi on vahvistettava 62 712 895 euroa.
- 138 Joka tapauksessa unionin yleinen tuomioistuin katsoo täyttä harkintavaltaansa käyttäen, että näin vahvistettu sakon määrä on asianmukainen, kun otetaan huomioon rikkomisen, johon Esso France on syyllistynyt, vakavuus ja kesto.

Oikeudenkäyntikulut

- 139 Unionin yleisen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 3 kohdassa määrätään, että jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi, unionin yleinen tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan.

140 Nyt käsiteltävässä asiassa unionin yleinen tuomioistuin hyväksyi kantajien ensimmäisen kanneperusteen, joka koskee oikeudellisia virheitä, joihin komissio syyllistyi Esso Francelle määräämänsä sakon määrän laskennassa Exxon-Mobilin sulautumista edeltävän osallistumisajanjakson osalta. Tätä kanneperustetta koskevat perustelut muodostivat pääosan kannekirjelmästä, joka oli sitä paitsi pituudeltaan asianosaisille unionin yleisessä tuomioistuimessa annettujen käytännön ohjeiden 15 kohdassa määrättyä kirjelmien enimmäissivumäärää huomattavasti lyhyempi. Toisen kanneperusteen yhteydessä sakon määrän alentamista Exxon-Mobilin sulautumista seuraavalta kartelliin osallistumisajanjaksolta koskevan vaatimuksen tueksi esitetyt perustelut sitä vastoin hylättiin kaikilta osin. Yhteisvastuullisesti Esso Deutschlandille, EMPC:lle ja EMC:lle määrätyn sakon määrä koskee ainoastaan tätä jälkimäistä ajanjaksoa. Näin ollen asian olosuhteita arvioidaan asianmukaisesti, kun määrätään, että komissio vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan, ja se veloitetaan korvaamaan Esso Francen oikeudenkäyntikulut, ja että Esso Deutschland, EMPC ja EMC vastaavat omista oikeudenkäyntikuluistaan.

Näillä perusteilla

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto)

on ratkaissut asian seuraavasti:

- 1) **Esso Société anonyme française [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesti menettelystä (asia COMP/39.181 – Kynntilävahat) 1.10.2008 tehdyn komission päätöksen K(2008) 5476 lopullinen 2 artiklassa määrätyn sakon määräksi vahvistetaan 62 712 895 euroa.**
- 2) **Kanne hylätään muilta osin.**
- 3) **Euroopan komissio vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan, ja se veloitetaan korvaamaan Esso Société anonyme française oikeudenkäyntikulut.**
- 4) **Esso Deutschland GmbH, ExxonMobil Petroleum and Chemical BVBA ja Exxon Mobil Corp. vastaavat omista oikeudenkäyntikuluistaan.**

Czúcz

Labucka

Gratsias

Julistettiin Luxemburgissa 11 päivänä heinäkuuta 2014.

Allekirjoitukset